

СЕКЦІЇ

РАЦІОНАЛІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНОГО УЧЕННЯ Г. СКОВОРОДИ

Анучина Л.В., Стасевська О.А., Уманець О.В., м. Харків

Розвиток української духовної культури XVII-XVIII ст. постає як процес послідовного, об'єктивно обумовленого продовження наслідування традицій власної старовини, а також як утвердження в українській культурі нових явищ, пов'язаних із впливом європейського гуманізму та Просвітництва. XVII – XVIII ст. є часом становлення різних варіантів західноєвропейської раціоналістичної етики, яка утверджує розум засобом упорядкування світу, джерелом та основою людської моральності. Зокрема раціоналізм Р. Декарта стверджує примат розуму в пізнанні відносно почуттям (сенсуалізм) та досвіду (емпіризм). Сама віра в силу розуму проголошується моральним принципом і стає соціальною позицією. Раціоналізм XVII–XVIII ст. перелаштовує мислення людини, стає потужним засобом її звільнення від зафіксованих в традиції норм та заборон, дає розуміння того, що людина може пізнавати світ і саму себе, спираючись на свій власний розум.

Західноєвропейські філософські ідеї на українському «духовному ґрунті» утворили оригінальні зразки осмислення місця та призначення людини, а також ролі розуму й почуттів в пізнанні світу. Зусиллями українських філософів був створений потужний науковий осередок – Києво-Могилянська академія, у філософські курси якої було введено розділи етики як практичної філософії, в яких центральними постають морально-етичні проблеми, що було зумовлено потребою переосмислення людини, її місця у світі, пошуком шляхів до щастя в земному житті.

Українська філософсько-етична думка Нового часу позначена різноманітністю порушених проблем, які осягаються на основі синтезу ірраціонально-ментальних власних традицій та західноєвропейського раціоналізму. В цей час відбувалося творення нової філософської традиції, активний філософський пошук, який характеризувався піднесенням людини, як активної, вільної особистості, що сповнена оптимістичної віри у власні можливості пізнати себе і навколишній світ задля їх перетворення та покращення. Такі

ідеї простежуються в курсах філософії викладачів Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича, Георгія Кониського, Михайла Козачинського, Стефана Калиновського, Сильвестра Кулябки та ін.

Злет філософсько-етичного знання в Україні на жаль не мав свого логічного продовження у вигляді створення інститутів професійного філософствування. Українська філософсько-етична думка була витіснена за академічні межі, але продовжила своє існування на індивідуальному рівні, що стало виявом специфічного індивідуалізму українського менталітету. Яскравим прикладом цього є постать Григорія Сковороди та його філософсько-етичне учення. Оригінальний доробок вченого, присвячений людинознавчий, етико-гуманістичній проблематиці, засвідчує органічну єдність національної та західноєвропейської традиції філософствування. Сковорода розглядає філософію як основу і центр освіти: вона є життям духу і постійний пошук істини. У вченні Г. Сковороди абсолютно віддзеркалений один із головних принципів європейського Просвітництва – наближення людини до свободи через моральне самопізнання та самовдосконалення.

Вся європейська філософська думка того часу проголосила людський розум раціоналістичним, ігноруючи його чуттєву складову. Представники європейського раціоналізму Р. Декарт, Б. Спіноза, Г.В. Лейбніц розділяли віру та розум, абсолютизували логічне мислення, джерелом істин вважали людський розум із вкоріненими поняттями або із вкоріненими інтелектуальними потенціями. В той час як Г. Сковорода утверджував рівновагу між вірою, почуттями і розумом. На думку відомого історика філософії В. Ерна творчість Г. Сковороди ознаменувала появу принципово нового самовизначення філософського розуму, незнаного в Європі. Вітчизняна філософсько-етична традиція, продовжувачем якої був Сковорода, «вимагала» пізнавати світ не тільки і не стільки розумом, а за допомогою віри, почуттів, серця. Сковорода намагається поєднати розум і віру: розум повинен прагнути до винайдення істини, яка не дається людині Богом, а поступово відкривається їй, але поряд із розумом має бути віра. Отже для раціоналізму сквородинівського учення не вистачає невіри. Раціоналістична етика говорить про відхилення людини від високоморального життя, якщо вона керується у своїх вчинках переважно волею. Головне правило волі полягає в узгодженості із розумом, що дає людині владу над пристрастями. В етиці Сковороди висловлюється інша думка: розум без підтримки серця, без керівництва духу в серці не може привести до морального вдосконалення.

Для того, щоб пізнати Бога, світ і себе треба звертатися не до книжок, а тільки до серця. Ідея серця як засобу пізнання та критерій істини, в якому містяться емоційні та інтелектуальні сили людини, є центральною у вченні Сковороди. Він керується біблійним розумінням серця, ставиться до нього

як до глибинного духовного центру людської душі, вмістилища думок і почуттів, основи духовного життя. Вислів Сократа «пізнай самого себе» Сковорода пояснює в сенсі пізнання своєї природи, духа, розуму. О.Ф.Лосев, аналізуючи філософський спадок Сковороди, відмічав своєрідність його поглядів, які полягають у поєднанні раціоналізму і містицизму. Він вважав, що вчення Сковороди неможна повністю вважати раціоналістичним, оскільки розум він ототожнював із душею та серцем. Поряд із людським серцем не менш важливим джерелом пізнання є Біблія, в якій найбільше цінував не «символи», а ідею. Отже вчений поєднував в єдине богослов'я і науку для винайдення істини. Великий мораліст по-суті створив учення, сповнене запозичень гуманізму, містицизму, просвітницького раціоналізму, емпіризму, складне переплетіння яких і визначає його оригінальність.

Отже, можна зазначити, що вітчизняна філософсько-етична традиція завжди вирізнялась зверненістю до проблем людського буття та засобів досягнення його сенсу. Новації філософсько-етичної думки України, зокрема учення Г. Сковороди щодо розуміння людини, її пізнавальних можливостей, значення людського розуму як засобу морального самовдосконалення абсолютно відповідають новоевропейській раціоналістичній тенденції XVII-XVIII ст. Втім, специфічні раціоналістичні інтенції українських мислителів не можна характеризувати лише як оригінальне запозичення окремих ідей європейських філософів. Українська філософсько-етична думка стала віддзеркаленням контамінаційного поєднання раціональних та ірраціональних начал. Філософські пошуки Нового часу органічно «нанизані» на український менталітет з його індивідуалізмом, емоційністю, екзистенціальністю, релігійністю, та були обумовлені самою специфікою української духовної культури, яка стала шляхом утвердження духовної цілісності людини. Тому на думку автора можливо припустити появу в межах української наукової думки нової філософії розуму, яка базується не на визнанні примата розуму, а намагається знайти рівновагу між розумом і почуттями. Розум розглядається як «розум в серці людини», а тому він лише є інструментом людського духу.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Прокопенко І.Ф. Сквородинівська освітня традиція та європейські цінності.....	3
Фельдман О.Б. Альтруїстичні практики в освіті.....	4
Гомілко О.Є. Ідея університету та європейські цінності: крах чи відродження?	6
Пролєсєв С.В. Європейські цінності в освітньому просторі України	9

СЕКЦІЇ

Анучина Л.В., Стасєвська О.А., Уманець О.В. Рационалістичні інтенції філософсько-етичного учення Г.Сквороди.....	12
Безена І.М. Змістовні особливості формування шкільного освітнього простору у вимірах нового століття: філософсько-освітні аспекти.....	15
Бейлія М.В. Образование, фундаментальная наука и инновационный инжиниринг	17
Bielkina L., Krekhno T. The implementation of the activity approach to the formation of language and speech competence of students of higher educational establishments in the context of European integration	19
Бойчук Ю.Д. Вивчення біоетики та біобезпеки як важливих складників підготовки майбутнього фахівця зі здоров'я людини	21
Борзенко О.П. Поширення освітнього європейського простору в умовах глобалізації та інтеграції.....	24
Бурлука О.В. Самоосвіта особистості в аспекті особисто-орієнтованої освіти.....	26
Васильєва С.О. Концептуальні підходи до дослідження проблеми формування професійного статусу вчителя	28
Васюріна А.О. Європейські витоки музичної освіти в Україні	30
Вознюк М.А. Вдосконалення системи державного регулювання інноваційних та інвестиційних проектів у світлі євроінтеграції.....	33
Гірліна Н.Ю. Проблеми інтеграції вітчизняної освіти до європейського медіа-освітнього простору.....	35
Головашкіна Л.М., Кабанська А.А. Кафедра педагогіки у європейському вимірі.....	37
Грицай О.М. Ідея університетської освіти в глобалізованому світі.....	38
Даніліч – Скакун А.А. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів	39
Дворніченко Л.Л. Профорієнтація і соціальна справедливість: діалог освіти і громадськості	42
Дермельова К.О. Підходи до соціального виховання молодших школярів у системі європейських цінностей	44
Дмитруха А.В. Європейська освітня модель як передумова ефективно організованої методики дошкільного виховання.....	45

Довженко Т.О. Взаємодія сім'ї та школи: аналіз європейського та українського досвіду.....	47
Дольська О.О. Соціокультурна обумовленість філософії викладання.....	49
Дорошко І.І. Освіта у глобальних викликах сучасності.....	51
Дроботенко М. О. Європейські цінності та обґрунтування плюралізму у навчальних програмах з економіки	53
Дяченко К.А. Європейські цінності як орієнтир розвитку освітніх технологій в українських реаліях	56
Єрахторіна О.М. Проблема самовдосконалення особистості в системі європейських цінностей	58
Завгородько Л.В. Університет як інтелектуальний локомотив європейських цінностей.....	60
Золотухіна С.Т. Моральне виховання у спадщині Г.С. Сквороди	61
Ібрагімов М.М. Фізичне виховання в коловоротах вітчизняної педагогіки	63
Івашенко О.В. Образ Г.С.Сквороди в сучасному мистецтві	65
Іноземцева С.В. Європейський досвід освітньої діяльності з підлітками з особливими потребами	69
Клепко С.Ф. Взаємозв'язки філософії і дидактики в умовах освітньої глобалізації: європейський досвід і українські реалії.....	71
Кобзева Ю.Ю. Эстетизация жизненного мира как воспитательный потенциал Европы	74
Кобзева І.О. Філософський погляд на педагогічні умови формування мотивації студентів економічних коледжів до здорового способу життя в умовах євроінтеграції країни	76
Коломієць Д. В. Віртуальна освітня комунікація: європейський досвід.....	78
Колотило М.О. Ідея університету в контексті цивілізаційних викликів сучасної доби: спроба концептуалізації.....	80
Корж Г. В. Виховний потенціал філософії Г.С. Сквороди у контексті ситуації постмодерна	82
Коржавих І.М., Костіна Л.М., Юришева Л.В. Деякі аспекти розвитку філософії освіти України в умовах євроінтеграції.....	84
Костикова О.В. Европейские приоритеты: аспекты личностной установки украинского студенчества	86
Кулиш Ю.А. Гносеологические основы проблемы лжи, как методологический подход в нравственном воспитании студентов	89
Лаврова-Рейнфельд І.А. Університет у пошуку академічних суб'єктивізацій	91
Лантінова А. С. Освітній вимір взаємозв'язку між економікою та культурою.....	94
Литвинюк Л.В. Біографічна компетентність учителя: виклики для української філософії освіти	97

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Інститут вищої освіти НАПН України
Інститут Григорія Сковороди
Кафедра філософії

Матеріали XVI міжнародної
науково-практичної конференції

«ОСВІТА І ДОЛЯ НАЦІЇ»

Європейські цінності в освітньому просторі України

Харків
ХНПУ
2015

ББК 87.3

Редакційна колегія:

М.Д. Култасва — д-р філософ. наук, проф., зав. кафедрою філософії, головний редактор; Україна;

Н.В. Радіонова — д-р філософ. наук, проф. заступник головного редактора; Україна;

С.В. Березна — д-р філос. наук, проф.; Україна;

Бертелсен Дейл — д-р філософії, професор Блумбергського університету; США;

Гулда Мечислав — д-р соціологічних наук, професор Гданського університету; Польща;

І.Д. Денисенко — д-р філософ. наук, проф., Україна;

І.О. Радіонова — д-р філософ. наук, проф.; Україна;

О.В. Садох — д-р філософ. наук, проф.; Україна;

М.В. Триняк — д-р філос.наук, проф.; Україна;

О.М. Роговський — д-р філос., наук, проф.; Україна;

К. Штадлер — д-р філос. наук, професор Віденського Інституту права, Австрія.

Затверджено Вченою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 6 від 6 листопада 2015 року

- Ф48 **«Освіта і доля нації». Європейські цінності в освітньому просторі України:** Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 вересня 2015 р.) / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Харків: ХНПУ, 2015. — 184 с.

Збірник містить матеріали доповідей з питань філософії, світоглядної культури, життєтворчості та актуальних проблем освіти і виховання у сучасних соціокультурних контекстах.

Збірник розраховано на наукових та практичних працівників у галузі освіти, викладачів вищої та середньої школи, докторантів, аспірантів, магістрів та студентів вищих навчальних закладів.

Наукове видання

Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції

«ОСВІТА І ДОЛЯ НАЦІЇ»

Європейські цінності в освітньому просторі України

25-26 вересня 2015 р.

Комп'ютерна верстка О.Б. Ісасва

Піш. до друку 23.10.2015. Формат 60x84 1/16. Спосіб друку – ризографія.

Умов. друк. арк. 10,7. Тираж 300 прим.

Віддруковано ФОП Андреев К.В.

м. Харків, вул. Серпова, 4